

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ МД 5А 120101 – 2.03

2017 йил “18” 08

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

2017 йил “24” 08

ҚИЁСИЙ АДАБИЁТШУНОСЛИК

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	100000	– Гуманитар соҳа
Таълим соҳаси:	120000	– Гуманитар фанлар
Магистратура мутахассислиги:	5А 120101	– Адабиётшунослик (инглиз адабиёти)

Тошкент – 2017

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил “24” августдаги “603”-сонли буйруғининг 2-илоvasи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2017 йил “18” августдаги 4-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фаннинг дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Э.Д.Муратова – ЎзДЖТУ, “Лингвистика ва инглиз адабиёти” кафедраси доценти, филология фанлари номзоди.
М.Ю. Умарова – ЎзДЖТУ, “Лингвистика ва инглиз адабиёти” кафедраси доценти, филология фанлари номзоди.
Н.А. Махмудова – ЎзДЖТУ, “Лингвистика ва инглиз адабиёти” кафедраси катта ўқитувчиси.
А.А.Носиров – Халқ таълими вазирлиги Умумтаълим муассасаларида ўқув-методик жараёнларни ривожлантириш бош бошқармаси бошлиғи, ф.ф.д.

Такризчилар:

- И.И.Зокиров – Республика Таълим маркази директори
(*кадрлар истеъмолчиси*).
Х.М.Джалилова – ЎзМУ, Хорижий филология факультети, “Қиёсий тилшунослик” кафедраси доценти, ф.ф.н.
С.А.Глазырина – ЎзДЖТУ, “Инглиз тили стилистикаси” кафедраси катта ўқитувчиси, ф.ф.н.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2017 йил “28” июндаги 5-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Қиёсий адабиётшунослик фани адабиётлараро жараён тараққиёти қонуниятларини англашга, бадиий матннинг қиёсий таҳлил усули ҳақида тасаввур ва умумгуманитар билимларни шакллантиришга хизмат қилади. Фан Буюк Британия ва АҚШда адабий жараёнларнинг тарихий тараққиёти ва уларнинг муҳим ижтимоий ҳодисалар билан боғлиқлиги, жаҳон адабиётидаги устувор адабий йўналиш ва оқимлар, шоир, ёзувчилар ҳаёти ва ижоди, уларнинг бадиий меросини қиёсий ўрганади.

Қиёсий адабиётшунослик фани мутахассислик блоки фанларидан бири ҳисобланиб, унда магистрантларга турли адабиётларнинг миллий ва маданий хусусиятлари таништирилади ва муайян адабий оқимга мансуб ёзувчилар асарлари, ижоди ўрганилади.

Ушбу фан умумжаҳон адабий-тарихий муаммоларини ёритиш ва қиёслаш, адабий жараёндаги ўзаро алоқани кўрсатиш, миллий адабиётни жаҳон адабиёти билан ўзаро боғлиқликда ўргатишга йўналтирилган.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Қиёсий адабиётшунослик фанининг асосий мақсади – талабаларни инглиз, ўзбек, рус ва бошқа миллий адабиётлардаги йўналиш ва оқимларнинг эволюцион босқичларини қиёслаш усуллари орқали таништириш, магистрантлар билимини тизимли равишда шакллантириб, уларга муайян мамлакат адабиёти тараққиёти тарихий жараёнлар билан боғлиқлигини тушунтириш, турли даврга ва турли миллий адабиётларга тегишли бўлган йирик адабиёт вакиллари ҳаёти, ижодий йўли ва асарлари билан таништириш, таҳлил қилиш ва уларнинг бадиий аҳамияти ҳақида батафсил маълумот бериш. Ушбу мақсадга эришиш учун фан талабаларни назарий билимлар, амалий кўникмалар, замонавий компаратив усул ва услубларидан фойдаланишни, ўрганилаётган адабиётнинг миллий ва маданий хусусиятларини фарқлашни, миллий адабиётнинг жаҳон адабиёти билан ўзаро боғлиқлиги ҳақидаги тушунчаларни ва умумжаҳон адабий-тарихий муаммоларини қиёслашга ўргатиш вазифаларини бажаради. Фан бўйича талабаларнинг тасаввур, билим, кўникма ва малакаларига қўйдаги талаблар қўйилади. **Магистрант:**

- қиёсий адабиётшунослик фани тарихи ва назарий асослари, қиёсий-тарихий услуб тушунчасини ва тараққиёти, қиёсий-тарихий жараёнларнинг уйғунлиги, Шарқ ва Ғарб адабиётлараро алоқалар тарихи *ҳақида тасаввурга эга бўлиши;*

- турли миллий адабиётлар(Лотин Америка, Россия, Япония, Хитой, Хиндистон, Туркия, Араб, Африка) ривожланиш босқичлари ва ўзаро таъсирини *билиши ва улардан фойдалана олиши*;

- турли жанрлар бадиий хусусиятларини инобатга олган ҳолда қиёсий методни таҳлил жараёнида қўллаш *малакаларига эга бўлиши керак*.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-мавзу. Фанга кириш

Қиёсий адабиётшунослик фанининг ривожланиш жараёнлари. Чет эл адабиётшунослиги ва қиёсий адабиётшунослик фанининг эволюцион босқичлари. Турли миллий адабиётлар билан таништириш. Қиёсий адабиётни ўрганишнинг асосий концепциялари. Замонавий хориж адабиётидаги асарларнинг ҳудудий ўзига хосликлари.

2-мавзу. Адабиётшуносликда қиёсий-тарихий услуб тараққиёти

Қиёсий адабиётшунослик фани тарихи ва назарий асослари. Қиёсий-тарихий услуб тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Қиёсий-тарихий жараёнларни уйғунлиги. В.М. Жирмунский, Н. И. Конрад, И.Г.Неупокоева, Д. Дюришин. ва А.Н. Веселовскийларнинг фан тараққиётига қўшган ҳиссаси.

Мифологик мактабнинг тараққиёти ва уни қиёсий-тарихий услубга бўлган таъсири (Якоб ва Вильгельм Гримм, А.Кун, М.Мюллер, Ф.И.Буслаев, А.Н.Афанасьев, О.Ф.Миллер). Турли миллат афсоналари умумийлиги. Маданий-тарихий мактаб асосчиларини қиёсий-тарихий услубга бўлган таъсири(И.Тэн, В.Шерер, Г.Лансон, Г.Брандес, Ж.Льюис, А.Н.Пыпин, Н.С.Тихонравов). Қиёсий-тарихий услубни адабиётлараро жараёнда ривож. Тарихий-типологик конвергенция.

3-мавзу. Ўрта аср ва Уйғониш даври Ғарб ва Шарқ адабиётининг тараққиёти

Ўрта аср ва Уйғониш даври Ғарб ва Шарқ адабиётининг қиёсий таҳлили, тараққиёт йўналишлари. Оғзаки халқ ижодининг адабиётшунослик ривожигаги ўрни. Оғзаки халқ ижоди жанрлари. Уйғониш даври адабиётининг аҳамияти. Уйғониш даври адабиёти намояндаларининг ҳаёти ва ижоди. Синхрон ва диахрон таъсирлар.

4-мавзу. Маърифатпарварлик адабиёти

Миллий тараққиёт демократик тенденцияларининг назарий-адабий ғояларга таъсири. Маърифатпарварлик адабиёти мутафаккирлари – Клод Гельвеция ва Иоганн Винкельман. Адабиётшунослик асосчиси – Иоганн Гердер (1744-1803). Адабиётшуносликнинг тарихий фан сифатида тараққиёти. Г.Ф.В. Гегелнинг (1770-1832) ҳаётни диалектик англаш концепцияси, санъатда маъно ва шакл, қарама қаршилиқлар қонуниятига муносабати.

5-мавзу. Адабиётшуносликда методологик тенденциялар

Миллий тараққиёт демократик тенденцияларининг назарий-адабий ғояларга таъсири. XIX аср мутафаккирлари позициясининг қиёсий-чоғиштирма таҳлили. Гегель ва Чернышевскийларнинг адабиётшунослик тараққиётига қўшган ҳиссаси ва ғоялари аҳамияти.

6-мавзу. Адабиётшуносликда позитивизм тараққиёти

Огюста Контнинг (1798-1857) ижобий (позитив) фалсафаси. Индуктив-дедуктив умумлаштириш тамойили. Метафизик қарашлар. Германия адабиётшунослигида (Якоб ва Вильгельм Гримм) позитивизм тараққиёти. Формализм ва структурализм ривожиди. Т.Бенфей ғоялари ва ўзлаштириш назарияси.

7-мавзу. XX асрда қиёсий адабиётшунослик тараққиёти

АҚШ (Р.Уэллек. В.Фридерих), Германия (М.Кестинг, К.Вайс, К.Хамбургер), Франция (Клод Пишуа, Анри Гранжар), Руминия (А.Дима), Словакия (Д.Дюришин), Россия (А.Н.Веселовский) адабиётшунослик мактаблари тадқиқотларининг қиёсий адабиётшунослик учун аҳамияти. Миллий, минтақавий ва жаҳон адабиёти тушунчалари.

8-мавзу Бадий адабиёт тараққиёти қонуниятиди

Адабий оқимлар ва йўналишлар. Адабиёт тараққиётининг илк босқичларида адабий оқимлар. Сентиментализм ва романтизм адабий йўналишлари хусусиятлари. Реализмнинг адабий йўналишлари. Адабиёт, модернизм ва постмодернизм. Постмодернизм концепциясининг шаклланиши. Постмодернизм ва “Ўзга сўз” муаммоси.

9-мавзу Бадий асар қиёсий таҳлили

Санъатда ва ҳаётда шакл ва маъно тушунчаси. Шакл ва маъно – фалсафий тушунчалар. Шакл ва маъно ўртасидаги муносабат. Асарнинг «ички шакл» ва

«ташки шакл»и ва унинг санъат ва адабиётда мазмуни. Санъат ҳаётни англаш воситаси. Санъат – борлиқни ва ижтимоий онг тараққиёти омили. Бадиий ижодда маъно ва шакл. Асарнинг объектив ғояси ва муаллиф ғояси. Характер, композиция ва сюжет. Бадиий тасвирнинг эстетик аҳамияти. Тасвирнинг ҳаётийлиги ва халқчиллиги. Бадиий адабиёт тилининг ўзига хослиги. Ёзувчи тилининг манбалари. Тил маданияти тараққиётида ёзувчининг роли.

10-мавзу Бадиий адабиётнинг нарратологик хусусиятлари

Бадиий асарнинг лисоний хусусиятлари. Бадиий асарларда адабиётлараро диалогизм масаласи. Муаллиф образининг бадиий асарда акс этиши. Сўзларнинг кўчма маъноси (троплар ва уларнинг турлари). Интонация ва синтаксис. Лингвокультурологик аспектда сўзларнинг кўп маънолилиги. Ёзувчи тилининг манбалари. Тил маданияти тараққиётида ёзувчининг роли.

11-мавзу Лотин Америкаси адабиётининг бадиий ўзига хосликлари

“Необарокко” ва “магический реализм” Лотин Америкаси адабиётининг асосий жиҳати сифатида муҳокама қилиш. Ўзига хос муаммолар ва жанрлар. Насрда диктатура мавзусининг қаламга олиниши (Маркес, Карпентьер, Астуриас). Г. Г. Маркеснинг “Ёлғизликнинг юз йили” романи насрий ва фалсафий асар сифатида. Род Буэндиа инсоният ва миллат тимсоли сифатида. Ёлғизлик моҳияти.

12-мавзу Япон адабиётининг ўзига хосликлари

Замонавий япон адабиётида дзен-буддизм анъаналари. Кавабата Ясунари япон адабиёти “анъанавий” йўналишининг ёрқин намояндаси сифатида (“Минг қанотли турна” қиссаси). Кобо Абэ ижодида миллий анъаналар ва Ғарб фалсафий романчилик унсурларининг биргаликда намоён бўлиши. “Қумлоқдаги аёл” романида инсонлар орасидаги бегоналик мавзуси.

13-мавзу Африка мамлакатлари адабиёти

Характерли мавзулар, муаммолар ва образлар. Марказий Африка ёзувчилари ижодида фольклорнинг ўрни. Негр ёзувчилари гуруҳи (Воле Шоинка, Амос Тутуола, Чинуа Ачебе ва бошқалар). ЖАР ёзувчилари ижодида ирқий муаммолар. Надин Гордимер “кичик жанр” устаси сифатида. Нагиб Махфуз араб ёзувчилари замонавий қатламнинг етакчиси сифатида.

Н. Махфузнинг тарихий романлари (“Родопис”)._Н. Махфузнинг замонавий асарлари (“Ўғри ва ит”, “Хурматли жаноб”)

IV. Семинар машғулотлари бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Семинар машғулотлари учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

- Қиёсий адабиётшунослик фанининг тараққиёти.
- Халқаро адабий оқимларнинг қиёсий таҳлили.
- Шарқ ва Ғарб адабиётининг ривожланиш босқичлари.
- Адабий тур ва жанрлар.
- Шарқ ва Ғарб адабиётининг бир-бирига таъсири.
- Адабиётлараро мулоқотда таржиманинг аҳамияти.
- Ёзувчилар ижодининг талқини ва қиёсий таҳлил масалалари.
- Типологик категория ва адабий жараён.
- Қиёсий адабиётшуносликда текст, контекст ва интертекст масалалари.
- Г. Г Маркес “Ёлғизликнинг юз йили”.
- Ж. Амаду. Талаба истаган роман.
- Х. Кортасар. “Имтиҳон” романи.
- Пабло Неруда шерияти.
- Кобо Абенинг “Қумдаги аёл” романи.
- Ю. Мисиманинг “Олтин ибодатхона” романи.
- Япон шерияти.
- Лу Син. “А-Кюнинг узун тарихи”.
- Р. Тагор шерияти.
- Нажиб Махфуз ижоди шарҳи.
- Надим Гордимер. Эртақлар.

Семинар машғулотлари мультимедиа воситалари билан жиҳозланган аудиторияда ўтказилиши лозим. Машғулотлар фаол ва интерфаол усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялар қўлланилиши мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустаҳкамлашга эришиш, таркатма материаллардан фойдаланиш, илмий мақолалар ва тезисларни чоп этиш орқали талабалар билимини ошириш, масалалар ечиш, мавзулар бўйича тақдимотлар ва кўргазмали қуроллар тайёрлаш, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардан фойдаланиш ва бошқалар тавсия этилади.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Роман жанрининг Европа ва Ўзбекистонда ривожланиш тарихи
2. Инглиз ва ўзбек шеърятининг қиёсий таҳлили.
3. Болалик ва таълим-тарбия мавзусининг инглиз, америка, рус ва ўзбек адабиётларида ёритилиши.
4. Инглиз, америка, рус ва ўзбек адабиётларида аёл образи ва ижтимоий мавқеи.
5. В.Скотт ва Ойбек ижодининг қиёсий тадқиқи (тарихий романлар асосида).
6. Инглиз ва ўзбек адабиётда халқ оғзаки ижодининг бадиий хусусиятлари.
7. Англия адабиётида Амир Темур образи талқини.
8. Шекспирнинг “Ричард III” хроникаси ва А.Фитратнинг “Абулфайзхон” драмасида образлар талқини.
9. Ўзбек ва инглиз фантастикасининг бадиий талқини. (Х.Шайхов ва Г.Уэллс асарлари мисолида).
10. Т.Драйзернинг “Женни Герхард” ва А.Қодирийнинг “Ўтган кунлар” асарларида тақдир қурбонлари мавзусининг ёритилиши.
11. Ўзбек ва инглиз маърифатпарварлик адабиётида ижтимоий онг тасвири.
12. М.Твен ва Ғ.Ғулом асарларида болалар психологиясининг акс эттирилиши;
13. Инглиз ва ўзбек халқ оғзаки ижоди намуналари “Беовульф” ва “Алпомиш” асарларининг бадиий талқини.
14. XX аср Хитой адабиёти хусусиятлари. Лу Синнинг “А-Кюнинг узун тарихи” қиссасидаги ижтимоий муаммолар
15. XX аср турк адабиётининг муҳим хусусиятлари (А. Несин, Я. Камол, Ф. Бойқурт, О. Памук)
16. Ҳинд адабиётининг бадиий ўзига хосликлари. Р. Тагорнинг насрий ва назмий ижоди. К. Чандра, К. Нарайяна ва бошқалар ижоди
17. Осиёнинг бошқа мамлакатлари адабиёти. (Эрон, Индонезия в.б)

Талаба мустақил ишни тайёрлашда фаннинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, қуйидаги шакллардан фойдаланиш тавсия этилади: дарслик ва ўқув қўлланмалар бўйича фан боблари ва мавзуларини ўрганиш; тарқатма материаллар бўйича маъруза қисмини ўзлаштириш; махсус адабиётлар бўйича фан бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш; талабанинг ўқув, илмий-тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ бўлган фан бўлимлари ва мавзуларни чуқур ўрганиш.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари ¹

Асосий адабиётлар

1. Comparative literature in the age of multiculturalism. Edited by Carles Bernheimer. The John Hopkins University Press. London 1995
2. Основы сравнительного и сопоставительного литературоведения: учеб. пособ. / Казан. гос. ун-т, Филол. фак., Каф. сопостав. филол. и межкультур. коммуникации; авт.-сост. В.Р.Аmineва; науч. ред. Д.Ф.Загидуллина.– Казань: Казан. гос. ун-т, 2007. – 480 с.
3. Шайтанов И.О. Компаративистика и/или поэтика: Английские сюжеты глазами исторической поэтики М.: РГГУ, 2010. — 656 с.
4. Гринцер П.А. Эпохи взаимодействия литератур Востока и Запада. Научное издание. М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1997. 51 с.
5. Селитрина Т.Л. Преемственность литературного развития и взаимодействие литератур. М.: Высшая школа, 2009. — 290 с. Теоретические основы сравнительного и сопоставительного литературоведения. Учебное пособие. Казань: Казан. ун-т, 2014.- 105 стр

Қўшимча адабиётлар

6. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 29 б.
7. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 47 б.
8. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 485 б.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
10. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.
11. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – Т.: Ўзбекистон, 2014. – 46 б.

---

¹ Адабиётлар рўйхатига ОТМ ахборот-ресурс марказлари имкониятларини инобатга олган ҳолда қўшимчалар киритилиши мумкин.

12. Gale Contextual Encyclopedia of American Literature. 2009, Gale. USA
13. Oxford companion to English literature. Margaret Drabble. Oxford University press. 2000.
14. Shunqing Cao. The Variation Theory of Comparative Literature. Chuan University China. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2013. Theories of Comparative Literature - South Valley University A.Н.Веселовский и сравнительное литературоведение[1939-1940]; Литературные течения как явление международное[1867]/ В.М.Жирмунский// Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение. - Л., 1979.
15. Погребная Я.В. Сравнительно-историческое литературоведение. Учебное пособие / – 2-е изд., стереотип. – М. : ФЛИНТА, 2011. – 84 с.
16. Гиленсон Б.А. История зарубежной литературы конца 19 начала 20 века. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. - М.: Издательский центр «Академия», 2008. — 480 с
17. Кутафина Ю. Н. Современный зарубежный роман XX века: особенности развития: учебное пособие. - Елец: ЕГУ им. И.А. Бунина, 2007. - 101с.

Интернет сайтлари

18. http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2011/6/filologiya/galay.pdf
19. <http://www.uz-translations.net>
20. <http://www.booksbooksbooks.ru>
21. <http://www.literature-online>
22. <http://www.twirpx.com/file/546814/>
23. <http://download.springer.com/static/pdf/909/bfm%253A978-3-642-34277-6%252F1.>
24. http://www.svu.edu.eg/links/ictp/e_learning/links/courses/dr_%20khalil/TH EORIES%20OF%20C%20L.3.pdf

